

Fundusze Europejskie
Infrastruktura i Środowisko

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Raport końcowy

Toruń, wrzesień 2020

Spis treści

1.	Wprowadzenie	3
2.	Cel główny i cele szczegółowe badania	4
2.1.	Kryteria ewaluacyjne	4
2.2.	Pytania badawcze	5
2.3.	Źródła informacji:	6
	Dokumenty zastane	6
	Badania empiryczne	6
3.	Trafność, skuteczność, efektywność i użyteczność zaplanowanych działań	7
3.1.	Zasadność działań w świetle założeń strategicznych	7
	Agenda 2030 i Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju	7
	Polityka Ekologiczna Państwa 2030 i Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu	7
3.2.	Postawy wobec środowiska i poziom świadomości ekologicznej Polaków	8
3.3.	Wyniki działań projektowych	10
3.4.	Poziom świadomości ekologicznej mieszkańców	11
4.	Ocena trafności wyboru uczestników projektu	14
5.	Diagnoza barier, na jakie napotykają przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenach chronionych	16
6.	Ocena poziomu zainteresowania działaniami edukacyjnymi wśród społeczności zamieszkującej obszary chronione	17
7.	Ocena skuteczności, efektywności i użyteczności form wsparcia dla poszczególnych grup beneficjentów	18
8.	Podsumowanie	22
	Załączniki. Kwestionariusze ankiet	22
	Załącznik 1. Kwestionariusz dla uczniów – pomiar I	23
	Załącznik 2. Kwestionariusz dla uczniów – pomiar II	27
	Załącznik 3. Kwestionariusz dla przedsiębiorców – pomiar I	31
	Załącznik 4. Kwestionariusz dla przedsiębiorców – pomiar II	35
	Załącznik 5. Kwestionariusz dla uczniów klas I-III (wypełniany z pomocą nauczyciela)	39
	Załącznik 6. Kwestionariusz dla uczniów klas I-III (wypełniany z pomocą nauczyciela po udziale w programie)	41

1. Wprowadzenie

Badanie miało służyć ewaluacji projektu pn. „Edukacja społeczności zamieszkujących obszary chronione województwa kujawsko-pomorskiego. Lubię tu być... na zielonym!”, współfinansowanego ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 w ramach działania 2.4. Ochrona przyrody i edukacja ekologiczna oraz ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu.

Projekt realizowany był na terenie województwa kujawsko-pomorskiego oraz w wybranych gminach z sąsiednich województw i obejmował 31 obszarów chronionych, 9 parków krajobrazowych i 40 obszarów Natura 2000.

Celem projektu było zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego dotyczącej wartości terenów chronionych województwa, wiedzy na temat form ich ochrony i korzyści z tego płynących dla mieszkańców obecnie i na przyszłość. Cel ten był realizowany przez podjęcie działań pozwalających osiągnąć cele szczegółowe, które były następujące:

- Edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży.
- Pozyskanie akceptacji dla działań ochronnych na terenach cennych przyrodniczo w województwie.
- Zwiększenie świadomości mieszkańców województwa w zakresie korzyści płynących i mogących płynąć w przyszłości ze zrównoważonego korzystania z terenów cennych przyrodniczo.
- Uświadomienie wartości terenów cennych przyrodniczo dla strategicznego, zrównoważonego rozwoju województwa.
- Zwiększenie zorientowanego na przyrodę ruchu turystycznego na terenach cennych przyrodniczo w województwie (turystyka kwalifikowana).
- Zwiększenie liczby osób korzystających z istniejącej infrastruktury dydaktycznej i edukacyjnej parków krajobrazowych.

Cele te ustanowiono w oparciu o diagnozy sporządzane w ostatnich latach dla Ministerstwa Środowiska, które wskazywały na luki w świadomości ekologicznej mieszkańców województwa oraz nieprzekładanie wiedzy o środowisku na działania proekologiczne.

2. Cel główny i cele szczegółowe badania

Celem badania była ocena jakościowa projektu. Cel badań realizowano przez rozstrzygnięcie celów szczegółowych:

- ocena skuteczności, efektywności, użyteczności i trafności zaplanowanych działań,
- ocena trafności wyboru grupy uczestników projektu,
- diagnoza barier, na jakie napotykają przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenach chronionych,
- ocena poziomu zainteresowania działaniami edukacyjnymi wśród społeczności zamieszkującej obszary chronione,
- ocena skuteczności, efektywności i użyteczności form wsparcia dla poszczególnych grup beneficjentów.

2.1. Kryteria ewaluacyjne

W badaniu zastosowane zostaną następujące kryteria ewaluacyjne:

Kryterium ewaluacji	Odpowiedź na pytanie:	Poszukiwany związek	Etap badania
Trafność	W jakim stopniu cele projektu są zgodne z potrzebami jego odbiorców?	CELE A POTRZEBY	Wstępny
Efektywność	W jakim stopniu poniesione nakłady w projekcie są ekonomiczne?	NAKŁADY A EFEKTY	Końcowy
Skuteczność	W jakim stopniu cele projektu zostały osiągnięte?	PLAN A WYKONANIE	Środkowy Końcowy
Użyteczność	Na ile rzeczywiste efekty projektu są zgodne z potrzebami jego odbiorców?	EFEKTY A POTRZEBY	Środkowy Końcowy

2.2. Pytania badawcze

Badanie ma umożliwić odpowiedź na następujące pytania badawcze:

Cel badania	Pytanie badawcze	Grupa badana
Ocena trafności, skuteczności, efektywności, użyteczności zaplanowanych działań	Jaki był poziom świadomości ekologicznej mieszkańców w momencie rozpoczęcia projektu?	Uczniowie Przedsiębiorcy Analizy danych zastanych
	Jaki jest ich stosunek do przyrody?	
	Jaki jest ich poziom wiedzy o sprawach ochrony przyrody?	
	Czy wykazują się zachowaniami ekologicznymi?	
Ocena trafności wyboru uczestników projektu	Czy mieszkańcy mają potrzebę zwiększania wiedzy o sprawach ochrony środowiska naturalnego? Jeśli tak, w jakiej formie?	Uczniowie Przedsiębiorcy
	W jakim stopniu zaproponowane działania odpowiadają potrzebom mieszkańców?	
Diagnoza barier, na jakie napotykają przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenach chronionych	Jak przedsiębiorcy oceniają wpływ funkcjonowania na terenach chronionych na możliwości rozwoju gospodarczego gminy?	Przedsiębiorcy
	Czy przedsiębiorcy byli zmuszeni do zmiany profilu lub ograniczenia działalności ze względu na lokalizację firmy? Jakie zmiany wprowadzali?	
Ocena poziomu zainteresowania działaniami edukacyjnymi wśród społeczności zamieszkującej obszary chronione	W jakim stopniu mieszkańcy są zainteresowani udziałem w działaniach edukacyjnych dotyczących spraw ochrony środowiska?	Uczniowie Przedsiębiorcy
	Które z zaproponowanych działań cieszyły się największym zainteresowaniem? A które najmniejszym? Czy pojawiły się problemy z rekrutacją uczestników wybranych działań?	Uczniowie Przedsiębiorcy Dane zastane (monitoring projektu)
Ocena skuteczności, efektywności i użyteczności form wsparcia dla poszczególnych grup beneficjentów	Czy pod wpływem działań zmienił się poziom wiedzy o sprawach przyrody?	Uczniowie Przedsiębiorcy
	Czy pod wpływem działań zmieniły się zachowania ekologiczne beneficjentów i osób z ich otoczenia?	

2.3. Źródła informacji:

Dokumenty zastane

1. dokumenty strategiczne, europejskie, krajowe i regionalne, m.in. Europejska Konwencja Krajobrazowa, Europejska Konwencja Zrównoważonej Turystyki, Wspólna Strategia Działań NFOŚiGW i WFOŚiGW, Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej, RPO WK-P 2014-2020;
2. istniejące badania dot. postaw wobec środowiska;
3. analiza dokumentów powstałych w wyniku działań projektowych;
4. dokumentacja projektu;

Badania empiryczne

Badanie składało się z dwukrotnych pomiarów uczniów i przedsiębiorców (próba reprezentatywna) z regionu oraz badaniu wszystkich uczestników działań projektowych.

Badaniu poddano dwukrotnie po 400 uczniów, z każdego z podregionów województwa. W badaniu uwzględniono także typ gminy, w której uczniowie uczęszczali do szkoły (2 gminy miejskie, 3 gminy wiejskie lub miejsko-wiejskie; 2 gminy położone na obszarach chronionego krajobrazu, 2 na obszarach objętych programem Natura 2000, 1 na obszarze parku krajobrazowego). Badaniem objęto w 2018 roku uczniów klas V szkół podstawowych i II klasy gimnazjum, a w 2020 roku – uczniów klas V i VIII szkół podstawowych.

3. Trafność, skuteczność, efektywność i użyteczność zaplanowanych działań

3.1. Zasadność działań w świetle założeń strategicznych

Agenda 2030 i Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju

W 2015 roku 193 państwa przyjęły Agendę 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju. To dokument, który definiuje model zrównoważonego rozwoju na poziomie globalnym w perspektywie roku 2030. Poza celami gospodarczymi i społecznymi w Agendzie 2030 sformułowano także cele środowiskowe. Służą one w szczególności przekształcaniu gospodarek w taki sposób, aby stworzyć podstawy do długotrwałego, zrównoważonego rozwoju, sprzyjającego powstawaniu nowych miejsc pracy z poszanowaniem środowiska.

Nowy model rozwoju dla Polski nakreślony w Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju (dalej SOR) ~~wychodzi~~ uwzględnia postulatory Agendy 2030 zarówno na poziomie celów, obszarów, jak i działań priorytetowych. SOR zawiera m.in. część dotyczącą środowiska. Uznano w niej, że „zasoby środowiska (odnawialne i nieodnawialne) generują strumień korzyści, określanych jako usługi ekosystemowe. Podstawowymi zasobami warunkującymi rozwój gospodarczy i społeczny są: potencjał energetyczny, zasoby wody, powietrze atmosferyczne, warunki klimatyczne, zasoby przestrzeni i krajobrazów oraz związana z nimi różnorodność biologiczna (zasoby siedlisk, gatunków i genów), gleba i zasoby geologiczne oraz użytki pozaekonomiczne środowiska. Stan tych zasobów i ich dostępność oraz ograniczone zdolności ekosystemów do zachowania równowagi i świadczenia usług na rzecz gospodarki wpływają na możliwości inwestycyjne oraz zaspokojenie elementarnych potrzeb bytowych.” (SOR, s. 333). Jednym z celów polityki państwa ma być doprowadzenie do trwałości ekosystemów oraz międzypokoleniowej dostępności zasobów naturalnych m.in. przez tworzenie i udostępnianie zasobów wiedzy o środowisku.

Za najważniejsze trendy w obszarze środowiska uznano:

- nasilające się skutki zmian klimatu,
- zwiększającą się konkurencję o zasoby naturalne,
- rosnącą presję na ekosystemy,
- przybierający na znaczeniu negatywny wpływ środowiska na zdrowie ludzi,
- wyczerpywanie się dotychczasowych źródeł finansowania ochrony środowiska.

Wśród działań służących zapobieganiu negatywnym skutkom zmian środowiskowych pojawiają się m.in. działania informacyjne (choć kierowane do rolników i odnoszące się do przechowywania i stosowania nawozów sztucznych w celu zapobiegania zanieczyszczeń wody).

Polityka Ekologiczna Państwa 2030 i Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu

Rozszerzenie SOR znajdujemy w innych dokumentach strategicznych i programowych, szczególnie w Polityce Ekologicznej Państwa 2030 (dalej PEP) oraz Krajowym Planie na rzecz Energii i Klimatu.

Do PEP przeniesiono cel strategiczny określony w Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju. Jest nim „Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców”. Cel ten uszczegółowiono. Z perspektywy realizowanego projektu, kluczowe jest jednak, że w dokumencie tym jako cel horyzontalny wyznaczono: „Środowisko i edukacja. Rozwijanie kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw) ekologicznych społeczeństwa”. Przyjęto, że główny kierunek interwencji w tym polu będzie wiązał się z prowadzeniem edukacji ekologicznej, w tym kształtowaniem wzorców zrównoważonej konsumpcji (PEP, s. 51).

Według założeń PEP „Edukacja ekologiczna jest ważnym elementem kształcenia (od najmłodszych lat) zmierzającego do rozwijania społeczeństwa akceptującego interdyscyplinarne zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, posiadającego umiejętności do oceny stanu bezpieczeństwa ekologicznego oraz do podejmowania działań na rzecz jego poprawy, jak również świadomego dbania o wspólne dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze. Edukacja ekologiczna jest również podstawowym warunkiem zmiany praktyk społecznych w kierunku modelu zrównoważonej konsumpcji. Istotne są zatem refleksja i moderowanie społecznej dyskusji o możliwościach zmiany stylu życia w kierunku bardziej zrównoważonym.” (PEP, s. 66). „Prowadzenie kompleksowej edukacji ekologicznej obejmuje edukację nieformalną, formalną i pozaformalną w obszarach tematycznych objętych strategią oraz wsparcie realizacji przedsięwzięć związanych edukacją ekologiczną. Każdy z wyżej wymienionych komponentów edukacji ekologicznej powinien być prowadzony w oparciu o nowoczesne metody i narzędzia nauczania, a także realizowany w dialogu i we współpracy z interesariuszami tych działań, w tym m.in. z instytucjami naukowymi, organizacjami pozarządowymi oraz reprezentantami lokalnych społeczności.” (PEP, s. 66).

Należy uznać, że realizowany projekt w pełni wpisuje się w założenia dotyczące polityki środowiskowej na kolejną dekadę.

3.2. Postawy wobec środowiska i poziom świadomości ekologicznej Polaków

W 2018 roku na zlecenie Ministerstwa Środowiska zrealizowano badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski (badanie obejmowało próbę reprezentatywną osób w wieku 15-75 lat)¹.

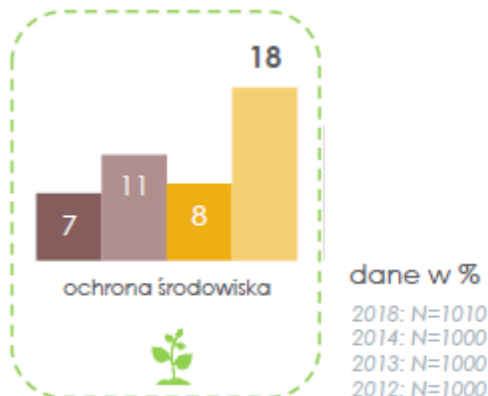
Z przeprowadzonego badania wynika, że ochrona środowiska nie należy do najważniejszych dziedzin, którymi powinno zajmować się Państwo – chociaż 18% badanych uznało, że w tej sferze jest dużo problemów do rozwiązania. Jednocześnie należy jednak zwrócić uwagę, że rośnie znaczenie tych kwestii w odbiorze społecznym – w 2018 roku niemal dwukrotnie więcej Polaków niż w 2012 roku uznawało, że w tej dziedzinie niezbędne są działania państwa (rys. 1). Wśród najważniejszych działań, które należy podjąć na rzecz ochrony środowiska były te, które odnosiły się do zanieczyszczenia powietrza (62%), problemu śmieci (47%) i zmiany klimatu (39%). Stosunkowo niewielka była natomiast wrażliwość na zachowanie bioróżnorodności ekosystemów – problem zanikania gatunków zwierząt i roślin dostrzegali 17% badanych. Większą wrażliwość środowiskową wykazywali mieszkańcy dużych miast, co

¹ Wszystkie prezentowane w tym podrozdziale dane pochodzą z raportu z ww. badania.

zapewne wiąże się z tym, że to w dużych miastach mieszkańcy oceniają stan środowiska w swoim otoczeniu wyraźnie gorzej niż mieszkańcy wsi (negatywne oceny stanu środowiska wyrażało odpowiednio 54% i 23% tych obszarów) oraz wiążą zanieczyszczenia głównie z działalnością przemysłową i transportem samochodowym.

Rysunek 1. Ocena ochrony środowiska jako dziedziny, w której państwo ma najwięcej problemów do rozwiązania w latach 2012, 2013, 2014 i 2018

Źródło: Trackingowe badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski. Raport z badania. Wrzesień 2018, <https://www.gov.pl/web/srodowisko/badania-swiadomosci-ekologicznej>.

Polacy dostrzegają coraz silniejszy związek między stanem środowiska a własnym zdrowiem i szansami przyszłych pokoleń – to główne powody, dla których według badanych należy chronić przyrodę. Przyroda jako wartość sama w sobie postrzegana jest przez 35% badanych. Coraz częściej też uznajemy, że od działań własnych (56%) oraz działań władz lokalnych (35%) i skutecznego egzekwowania przepisów zależy stan środowiska (32%).

Przekonaniom tym nie towarzyszą odpowiednie zasoby wiedzy – aż 63% nie wie czym jest bioróżnorodność a 66% czym jest sieć „Natura 2000”. Głównym źródłem informacji jest telewizja (75%), rzadziej Internet (42%), chociaż jego rola znacząco wzrosła od 2012 roku. Warto podkreślić, że rola szkoły, jak i własnych doświadczeń i obserwacji jest w tym procesie niezmiennie bardzo niska (odpowiednio 6% i 0% badanych czerpało stąd wiedzę o stanie środowiska). Mniejsze znaczenie przypisywano kampaniom społecznym, przede wszystkim dlatego, że rzadziej docierają one na tereny wiejskie (było to źródło wiedzy o środowisku dla 9% mieszkańców wsi).

Większość badanych (78%) nigdy nie poszukiwało informacji o środowisku i jego ochronie. Co trzeci badany (36%) uznał, że budowanie takiej świadomości to zadanie władz lokalnych i regionalnych.

Chociaż co trzeci badany uznawał, że ochrona środowiska zależy od indywidualnych działań, nie przekłada się to bezpośrednio na własne zachowania (na przykład 19% badanych nie sortuje śmieci – częściej dotyczy to mieszkańców miast niż obszarów wiejskich), ale za to ma przełożenie na większą wrażliwość na te zachowania innych, które mogą negatywnie wpływać

na środowisko (jak palenie liści, śmieci, wywożenie śmieci do lasu lub podrzucanie śmieci). Pewne nawyki (używanie wielorazowych toreb na zakupy lub unikanie kupowania produktów w opakowaniach jednorazowych lub trudno degradable) pojawiają się mimo braku zmian mentalnych – zmieniamy sposób kupowania (opakowanie, własny transport) mimo braku znaczącego wzrostu świadomości konsumenckiej. Zmieniają się jednak takie codzienne zachowania, które mogą przyczyniać się spowolnienia degradacji środowiska – jesteśmy coraz bardziej dbali o oszczędzanie wody, energii oraz unikanie nieekologicznych środków transportu. Gorzej idzie nam z niemarnowaniem żywności lub wybieraniem żywności ekologicznej, gdy jest droższa.

3.3. Wyniki działań projektowych

Grupami docelowymi projektu byli:

- Młodzież szkolna – głównie uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów
- Przedsiębiorcy prowadzący działalność na obszarach chronionych województwa, zwłaszcza przedsiębiorcy i rolnicy świadczący usługi okołoturystyczne oraz rolnicy zajmujący się rolnictwem ekologicznym, agroturystyką i rybactwem w regionie terenów chronionych.

W ramach projektu podejmowano następujące działania merytoryczne:

- powołanie i działalność „zielonych edukatorów”,
- organizacja „Zielonych szkół”, wakacyjnych warsztatów ekologicznych, jednodniowych wycieczek dla uczniów, gier terenowych, study tours dla dziennikarzy, blogerów,
- organizacja szkoleń dla przedsiębiorców,
- działania promocyjne, w tym wyłonienie edukatorów szkolnych – uczniów ekoliderów,
- przygotowanie materiałów informacyjnych: rozbudowa funkcjonalności aplikacji na telefony komórkowe, rozbudowa ekologicznego contentu platformy internetowej Edupolis, Przygotowanie i produkcja map rowerowych i turystycznych dla szlaków na terenach Parków Krajobrazowych, broszur edukacyjnych, plakatów i ulotek, opracowanie aplikacji „Paszport turystyczny”, przygotowanie ekologicznych pomocy naukowych,
- prowadzenie kampanii promocyjnej „Inauguracja sezonu turystycznego” na temat korzyści związanych z funkcjonowaniem obszarów cennych przyrodniczo oraz włączanie tej problematyki w programy „Dni gminy” lub „Dni miasta” oraz wydarzenia społeczne i kulturalne.

Skala przedsięwzięcia była bardzo duża – różnymi działaniami edukacyjnymi objęto łącznie ponad 380 tys. osób, w tym niemal 110 tysięcy uczniów stało się bezpośrednimi beneficjentami projektu (pomijamy w tym zliczeniu osoby korzystające z platformy Edupolis lub tych, do których mogły dotrzeć broszury, ulotki lub inne materiały informacyjne).

Tabela 1. Liczba uczestników działań realizowanych w projekcie – lata 2018-2020

Nazwa działania	2018		2019		2020		razem		Średni koszt na uczestnika
	ilość	uczestnicy	ilość	uczestnicy	ilość	uczestnicy	ilość	uczestnicy	
Zielone szkoły	12	480	10	400	1	40	23	920	625,85
Wakacyjne warsztaty ekologiczne	22	660	19	570	13	442	54	1 672	101,21
Jednodniowe wycieczki	53	2 120	60	2 400	6	209	119	4 729	37,50
Konkurs Eko-Lider	1	63	1	103	1	39	3	205	1053,28
Szkolenia dla przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na terenach chronionych	2	40	6	120	-	-	8	160	322,22
Zajęcia edukacyjne w szkołach i przedszkolach	750	84 460	730	14 523	118	4009	1598	102992	bd
Działania edukacyjne dla mieszkańców województwa poprzez udział w lokalnych wydarzeniach organizowanych przez miasta, gminy	62	250 000	27	19 727	-	-	89	269 727	0,36
RAZEM	902	337 823	853	37 843	139	4739	1894	380405	-

Źródło: Departament Środowiska, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, wrzesień 2020.

3.4. Poziom świadomości ekologicznej mieszkańców

Poziom świadomości mieszkańców jest umiarkowany, chociaż w momencie rozpoczęcia działań projektowych był wyższy wśród uczniów szkół podstawowych niż w przypadku przedsiębiorców zamieszkujących ten sam obszar. Średnia ocena zainteresowania sprawami środowiska naturalnego wyniosła u uczniów 4,8 (na skali 1-6, gdzie 1 oznaczało brak zainteresowania, a 6 bardzo duże zainteresowanie), a u przedsiębiorców – 4,4. W obu grupach w okresie realizacji projektu wzrosło zainteresowanie sprawami środowiska – zmiany były podobnej skali.

W przypadku uczniów, którzy uczestniczyli w Zielonych Szkołach obraz jest nieco inny. Poziom ich zainteresowania sprawami środowiska w momencie przystąpienia do projektu był niższy niż przeciętnie (4,1). Natomiast pod wpływem udziału w Zielonej Szkole znacząco rósł poziom zainteresowania sprawami środowiska naturalnego (do poziomu 4,5).

Tabela 2. Zainteresowanie sprawami środowiska naturalnego

Średnia ocena zainteresowania	2018	2020
Uczniowie	4,80	5,12
Przedsiębiorcy	4,40	4,78

Innym wyznacznikiem stosunku do spraw środowiska naturalnego było, poza deklaracją, ocena jakie postawy wywołują one u uczniów i dorosłych. Dzieci i młodzież częściej niż przedsiębiorcy uznawali, że każdy z nas może swoim zachowaniem wpływać na środowisko. Według nich warto zmieniać złe nawyki, a zmiana ta powinna być pilna, bowiem – według młodych ludzi kryzys ekologiczny wpływa bezpośrednio na ich życie. Jednocześnie młodzież na początku trwania projektu nie deklarowała szczególnego wzburzenia emocjonalnego sprawami środowiska. Warto tu zaznaczyć, że projekt rozpoczynano przed pojawieniem się (i upowszechnieniem) strajku klimatycznego młodzieży.

Przedsiębiorcy podobnie jak uczniowie uznają, że wiele zależy od zmiany nawyków, natomiast rzadziej dostrzegali wpływ pojedynczych osób na sprawy środowiska mimo obserwacji, że działania te stają się pilne (taką opinię wyrażali rzadziej niż uczniowie). Sprawy środowiska raczej nie budziły w nich emocji i nie przyczyniały się do doświadczania psychicznych napięć.

Tabela 3. Zainteresowanie sprawami środowiska naturalnego na początku projektu

	uczniowie	uczniowie Zielonych Szkół	przedsiębiorcy
Mam silną potrzebę działania w obronie przyrody	3,57	4,03	2,78
Istnieje pilna potrzeba zmiany podejścia ludzi do środowiska naturalnego na bardziej pozytywny	4,16	4,01	3,24
Informacje na temat zagrożeń ekologicznych budzą we mnie emocje	3,78	4,30	2,88
Każdy człowiek swoim zachowaniem może wpływać na środowisko naturalne	4,91	5,00	3,47
Kryzys ekologiczny i związane z nim zagrożenia wpływają bezpośrednio na moje życie	4,59	4,46	3,17
Zmiana złych nawyków poprawi stan środowiska	4,45	4,20	4,25
Martwię się, gdy słyszę o zagrożeniach ekologicznych	3,98	4,21	3,38

Nie zaskakuje, że uczniowie zdecydowanie częściej niż przedsiębiorcy uczestniczyli w rozmaitych zorganizowanych działaniach na rzecz ochrony środowiska. Uczniowie, którzy brali udział w Zielonych Szkołach najczęściej ze wszystkich badanych deklarowali udział w konkursach związanych ze środowiskiem, w akcjach na rzecz ochrony środowiska lub działaniach organizacji ekologicznych. Zwraca uwagę, że ich ocena własnych działań zmieniła się pod wpływem udziału w Zielonej Szkole, co można interpretować w ten sposób, że pod wpływem zajęć w ramach Zielonej Szkoły zmieniła się raczej świadomość tego, czym są działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego lub, że uczniowie udział w Zielonej Szkole i podejmowana w jej ramach aktywność jest już wyrazem dbałości o zasoby przyrody.

Najmniej aktywni pod tym względem są przedsiębiorcy – ci uczestniczą przede wszystkim w akcjach na rzecz ochrony środowiska. Dotyczy to jednak bardzo wąskiej grupy badanych. Ich postawy uległy tylko nieznacznemu wzmocnieniu w okresie realizacji projektu.

Tabela 4. Podejmowanie działań na rzecz środowiska

Czy w tym lub ubiegłym roku	uczniowie		uczniowie Zielonych Szkół		przedsiębiorcy	
	2018	2020	I pomiar	II pomiar	2018	2020
udział w konkursie, którego tematem była przyroda/ochrona środowiska	27,1	30,4	40,9	47,4	1,04	1,27
udział w akcji na rzecz ochrony środowiska (np. Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata, sadzenie drzew lub inne)	62,3	67,6	82,4	77,6	15,3	13,2
zaangażowanie w działania organizacji ekologicznej jako wolontariusz	11,9	12,1	17,0	18,1	2,3	2,5

Wśród badanych uczniów dominuje przekonanie, że ich poziom wiedzy o środowisku naturalnym jest dość dobry lub dobry. Pod wpływem działań podejmowanych w projekcie poziom ich wiedzy (we własnej ocenie) polepszył się. Przy tym, większy postęp obserwowali u siebie uczniowie biorący udział w Zielonych Szkołach.

Inaczej jest z przedsiębiorcami – oni w zdecydowanej większości zarówno w 2018, jak i 2020 roku ocenili swój poziom wiedzy o środowisku jako dość dobry. Z czasem ubywało zarówno przedsiębiorców, którzy oceniali swoją wiedzę o środowisku naturalnym jako złą, jak i jako dobrą lub bardzo dobrą. To przesunięcie wszystkich opinii w stronę oceny „raczej dobra wiedza” może oznaczać, że przedsiębiorcy uznają, że sprawy środowiska naturalnego są bardziej złożone niż pierwotnie zakładali – poznawanie tych zagadnień nie musi więc prowadzić do rosnącego przekonania o wysokim poziomie wiedzy.

Tabela 5. Samoocena poziomu wiedzy o środowisku naturalnym

Poziom wiedzy o środowisku naturalnym	uczniowie		uczniowie Zielonych Szkół		przedsiębiorcy	
	2018	2020	I pomiar	II pomiar	2018	2020
Bardzo dobry	9,0	9,7	9,7	14,1	5,5	4,0
Dobry	23,1	24,6	24,2	31,6	10,0	9,4
Raczej dobry	50,6	49,9	53,7	36,6	67,2	69,6
Raczej zły	9,5	8,9	10,4	16,2	14,3	13,2
Zły	3,9	3,5	1,0	0,6	2,0	2,0
Bardzo zły	3,9	3,4	1,0	0,9	2,0	1,8

Podobnie rzecz ma się z wiedzą dotyczącą działań na rzecz ochrony środowiska. Tutaj wyraźniej zaznacza różnica między uczniami uczestniczącymi w Zielonych Szkołach i

pozostałymi grupami, do których kierowano działania. Wprawdzie na początku Zielonej Szkoły ich poziom wiedzy był porównywalny do poziomu wiedzy innych uczniów – jednak na koniec zajęć oceniali swoją wiedzę o działaniach na rzecz ochrony środowiska znacznie wyżej niż ich rówieśnicy.

Tabela 6. Samoocena poziomu wiedzy o działaniach na rzecz ochrony środowiska

Poziom wiedzy o działaniach na rzecz ochrony środowiska	uczniowie		uczniowie Zielonych Szkół		przedsiębiorcy	
	2018	2020	I pomiar	II pomiar	2018	2020
Bardzo dobry	8,0	10,2	9,9	12,3	6,0	6,2
Dobry	22,0	24,7	21,8	30,3	17,0	16,8
Raczej dobry	46,4	53,6	53,7	48,9	37,4	38,6
Raczej zły	16,8	8,2	12,9	7,4	25,8	24,5
zły	3,1	2,4	1,4	0,5	8,8	9,2
Bardzo zły	3,6	0,9	0,3	0,5	5,0	4,7

4. Ocena trafności wyboru uczestników projektu

Ocena trafności wyboru uczestników projektu opiera się na analizie stosunku do środowiska tych osób wtedy, gdy rozpoczynano realizację projektu oraz tego, jakie były potrzeby informacyjne osób badanych.

Wcześniej przyglądano się temu, czy stan wiedzy o środowisku oraz stosunek do niego wskazywał na potrzebę kierowania działań do wybranych grup. Ocena, że poziom wiedzy zarówno uczniów, jak i przedsiębiorców, w momencie rozpoczynania projektu, wskazuje, że była potrzeba objęcia tych grup działaniami.

Potrzebę tę wzmacnia także rozpoznanie potrzeb uczniów i przedsiębiorców dotyczących źródeł, z jakich czerpali dotąd swoją wiedzę (oceniana przez nich samych dość krytycznie) i tego, skąd chcieliby się dowiadywać o sprawach środowiska naturalnego.

Uczniowie deklarowali, że na ogół dowiadują się o sprawach ochrony środowiska w szkole lub od rodziców. Rzadziej szukali informacji samodzielnie lub dowiadywali się o sprawach przyrody od rówieśników. Najrzadszym źródłem wiedzy byli eksperci oraz nauczyciele, ale poza lekcjami. W obu grupach wyrażono przy tym zdanie, że wprawdzie szkoła powinna być nadal głównym źródłem wiedzy o środowisku, ale znacząco większa powinna być rola nauczycieli poza lekcjami. Uczniowie oczekiwali także ~~nie~~ większego dostępu do znawców przyrody spoza szkoły – ci zastąpiliby zwłaszcza rodziców jako źródło wiedzy. Oczekiwano także, że sami rówieśnicy mogliby się stać bardziej znaczącym przekazywaniem wiedzy. Tak sformułowane potrzeby wskazują na trafność wybranych działań, jak i konieczność skierowania działań do dzieci i młodzieży – w tym także poszukiwanie ekoliderów, czyli edukatorów szkolnych.

Tabela 7. Źródła wiedzy o sprawach ochrony środowiska – uczniowie (2018/I pomiar)

Źródła wiedzy o sprawach ochrony środowiska	Uczniowie		uczniowie Zielonych Szkół	
	obecne	Pożądane	obecne	pożądane
w szkole na lekcjach przyrody	68,1	76,0	84,8	80,8
od nauczycieli poza lekcjami	11,0	23,0	19,5	31,4
od znawców przyrody poza szkołą	19,1	37,5	28,8	40,8
od rodziców	51,0	47,2	42,7	38,1
od rówieśników	21,2	24,3	14,9	21,7
sam(a) szukam informacji	30,4	33,8	27,5	27,4
inne źródła	37,2	21,4	26,8	15,1

W przypadku przedsiębiorców głównymi źródłami wiedzy o środowisku były dotąd samorząd, szkolenia specjalistyczne (głównie dla rolników) oraz media. Część z badanych wskazywała także jako źródło wiedzy bliskie otoczenie (21,1%) oraz inne źródła, wśród których wymieniano także rozmaite urzędy i instytucje przyznające granty lub firmy oferujące usługi montażu ekologicznych źródeł ciepła lub prądu. Nieliczni szukają samodzielnie informacji na ten temat. Zmiana, jakiej oczekiwano dotyczyła zwłaszcza roli samorządu, ale także zwiększenia roli ekspertów w procesie przekazywania informacji o środowisku naturalnym. Oznacza to, że podjęte działania – szkolenia dla przedsiębiorców – określono trafnie.

Tabela 8. Źródła wiedzy o sprawach ochrony środowiska – przedsiębiorcy (2018)

Źródła wiedzy o sprawach ochrony środowiska	przedsiębiorcy	
	obecne	pożądane
od lokalnego samorządu (w gminie, powiecie)	36,8	45,6
od specjalistów/doradców np. na szkoleniach	34,7	37,9
od znawców przyrody/działaczy na rzecz przyrody	5,6	24,7
od znajomych, osób z bliskiego otoczenia	21,1	23,6
z mediów (TV, prasa, radio)	34,5	34,6
szukam informacji w fachowej literaturze	6,8	6,7
inne źródła	12,4	13,5

Jednym z powodów, dla których poziom wiedzy o środowisku i działaniach na jego rzecz jest przeciętny lub relatywnie niski może być – poza źródłami wiedzy – częstość napływania odpowiednich informacji. Ta, na początku projektu była dosyć niska, zwłaszcza w przypadku przedsiębiorców. Ponad połowa z nich (59,6%) o sprawach środowiska dowiadywała się rzadko lub bardzo rzadko. Zmieniło się to w trakcie realizacji projektu – wprawdzie nadal ponad połowa z nich dowiadyuje się o środowisku rzadko, ale zwiększyła się liczba tych osób, do których informacje te docierają odpowiednio często.

Tabela 9. Częstość docierania informacji o środowisku

	Uczniowie		Przedsiębiorcy	
	2018	2020	2018	2020
kilka razy w tygodniu	15,8	31,9	7,8	8,0
kilka razy w miesiącu	42,8	46,1	32,6	37,8
kilka razy w roku	30,9	18,5	54,7	49,7
raz w roku lub rzadziej	10,5	3,5	4,9	4,5

5. Diagnoza barier, na jakie napotykają przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenach chronionych

Przedsiębiorcy uznawali na początku trwania projektu, że wyznaczanie obszarów chronionych ma na ogół pozytywne skutki lub jest neutralne dla stanu środowiska. Większy wpływ negatywny dostrzegano w stosunku do możliwości rozwoju gminy oraz własnych firm.

Tabela 10. Wpływ wyznaczania obszarów chronionych - 2018

Wpływ wyznaczania obszarów chronionych dla:	Przedsiębiorcy w 2018 r.			
	Pozytywne skutki	Niewiele zmienia	Negatywne skutki	Nie mam zdania
Stanu środowiska	45,2	46,3	0,9	7,6
Dla rozwoju gminy	30,5	49,5	12,4	7,6
Dla rozwoju własnej firmy	24,3	54,7	15,6	5,4

Dwa lata później opinie te uległy pewnym zmianom. Wprawdzie nadal badani przedsiębiorcy najwyżej oceniają wpływ wyznaczania obszarów chronionych na stan środowiska, w drugiej kolejności na rozwój gmin, a najmniejszy (pozytywny) wpływ miałyby to mieć dla rozwoju firm. Zauważamy jednak, że część badanych przedsiębiorców zmieniła swoje opinie co do negatywnych skutków dla własnych firm.

Zmiana jest bardzo znikoma, niemniej jednak w ciągu dwóch lat działań projektowych prawie 3% więcej przedsiębiorców było skłonnych uznać, że wprowadzenie obszarów chronionych może mieć pozytywne skutki dla ich działalności. To opinie głównie przedsiębiorców zajmujących się rękodzielnictwem i rolnictwem ekologicznym. Przedsiębiorcy z branży usługowej i rolnicy prowadzący gospodarstwa agroturystyczne są bardziej sceptyczni. Postawy te można prawdopodobnie wiązać z tym, że zakazy obowiązujące na obszarach chronionych są bardziej odczuwalne dla tych dwóch grup – dla rolników głównie dlatego, że gospodarstwa agroturystyczne nadal stanowią dla nich tylko margines dochodów. Jednocześnie stopniowy wzrost świadomości społecznej – także poza obszarami chronionymi – powoduje, że popularność zyskuje żywność ekologiczna i – w mniejszym stopniu – rękodzielnictwo. Te zmiany makrospołeczne wpływają na możliwość zbytu produktów przez badanych przedsiębiorców a te na ich opinie o sensowności wyznaczania obszarów chronionych.

Tabela 11. Wpływ wyznaczania obszarów chronionych - 2020

Wpływ wyznaczania obszarów chronionych dla:	Przedsiębiorcy w 2018 r.			
	Pozytywne skutki	Niewiele zmienia	Negatywne skutki	Nie mam zdania
Stanu środowiska	49,7	43,1	0,8	6,4
Dla rozwoju gminy	38,9	50,2	5,2	5,7
Dla rozwoju własnej firmy	27,2	54,9	13,2	4,7

W pierwszym okresie realizacji projektu poziom świadomości środowiskowej przedsiębiorców był dość niski, nie dziwi więc, że większość z nich nie potrafiła wskazać na takie zmiany, które istotnie wpłynęły korzystnie (6,7%) lub niekorzystnie (7,8%) na sposób ich funkcjonowania. W pierwszej z tych grup, wskazywano na większy zbyt własnych produktów. W drugiej natomiast na ograniczenia dotyczące ingerencji w przestrzeń – ograniczenia dotyczące sposobu wykorzystania gruntu ze względu na występujące na nim naturalne zbiorniki lub zadrzewienia oraz bliskość jezior lub rzek. Pojedyncze osoby wskazywały także jako problem przeciągłość podejmowania decyzji administracyjnych związanych z pozwoleniami na inwestycje, których źródłem miały być niejednolite zasady (zależne od lokalnych planów zagospodarowania przestrzeni).

6. Ocena poziomu zainteresowania działaniami edukacyjnymi wśród społeczności zamieszkującej obszary chronione

Przedsiębiorców pytano o potrzebę zwiększania wiedzy na temat środowiska i jego ochrony oraz oczekiwania związane z takim edukacyjnymi działaniami. Aż 57,8% z nich uznało, że chciałoby zwiększać wiedzę na odpowiednich szkoleniach. Pozostali nie mieli takiej potrzeby.

Wśród osób, które miały potrzebę poszerzenia swojej wiedzy o środowisku dominowały potrzeby pragmatyczne – przedsiębiorcy chcieli się dowiedzieć przede wszystkim jak wykorzystać potencjał terenów chronionych dla własnej firmy. Rzadziej byli zainteresowani tym, żeby uczyć się praktycznych zachowań, które mogą pozytywnie wpływać na co dzień na przyrodę. Pojedyncze osoby chciałyby pójść na szkolenie dla zaspokojenia ciekawości poznawczej lub po to, żeby dowiedzieć się o przepisach prawa i istniejących ograniczeniach (0,9%). Te oczekiwania zostały spełnione – wśród osób, które wzięły udział w szkoleniach szczególnie doceniono to, że służyły one uzyskaniu wiedzy o tym, jak rozwijać własne firmy dzięki potencjałowi terenów chronionych.

Tabela 12. Oczekiwania co do szkoleń na temat środowiska i poziom ich spełnienia – przedsiębiorcy

Cele szkoleń na temat środowiska i jego ochrony	przedsiębiorcy	
	oczekiwane	zrealizowane
poszerzenie wiedzy teoretycznej o przyrodzie i jej ochronie	2,7	4,0
nauka praktycznych, codziennych zachowań pozytywnie wpływających na przyrodę	7,9	8,0
możliwość wykorzystania potencjału terenów chronionych dla rozwoju własnej firmy	53,7	84,6
inne	0,9	3,4
razem	57,8	100,0

Uczniowie wykazywali się innymi postawami niż dorośli – od zajęć oczekiwali przede wszystkim możliwości poszerzenia wiedzy teoretycznej i praktycznej o przyrodzie i jej ochronie. W przypadku Zielonych Szkół, ich uczestnicy oczekiwali dodatkowo możliwości włączenia się w działania ekologiczne i atrakcyjnego spędzenia czasu. Uczniowie liczyli też na to, że dzięki dodatkowym zajęciom uda im się poprawić oceny szkolne. To w zasadzie jedyne pole, w którym zawiedli się w swoich oczekiwaniach. Udział w zajęciach, zwłaszcza pozaszkolnych, nie przełożył się na poprawę ocen szkolnych. Może to wynikać stąd, że Zielone Szkoły nie służyły realizacji podstawy programowej zatem nie mogły skutkować wprost zmianą wyników szkolnych z przyrody i przedmiotów powiązanych.

Tabela 13. Oczekiwania co do zajęć na temat środowiska i poziom ich spełnienia – uczniowie

Cele szkoleń na temat środowiska i jego ochrony	Uczniowie		Uczniowie – Zielone Szkoły	
	oczekiwane	zrealizowane	oczekiwane	zrealizowane
poszerzenie wiedzy teoretycznej o przyrodzie i jej ochronie	61,9	64,5	71,8	74,5
nauka praktycznych, codziennych zachowań pozytywnie wpływających na przyrodę	56,4	58,9	52,6	55,8
możliwość włączenia się w działania ekologiczne	40,3	42,6	50,4	37,2
poprawa ocen szkolnych	45,2	37,3	46,1	15,5
atrakcyjne spędzenie czasu	53,4	45,5	68,1	62,7
inne	1,4	1,5	6,5	2,7

Uczniowie bardzo wysoko ocenili także zajęcia ze względu na ich atrakcyjność – zarówno pod względem formy, jak i sposobu przekazywania treści – oraz ilość przekazywanej wiedzy. Wysoko oceniano także sposób organizacji zajęć.

Tabela 14. Ocena zajęć

Element oceniany	Średnia ocena (skala 1-6)
Atrakcyjność formy zajęć	5,07
Atrakcyjność sposobu przekazywania treści	5,06
Ilość przekazanej wiedzy	5,06
Sposób organizacji (czas trwania, dojazd, wyżywienie)	4,98

7. Ocena skuteczności, efektywności i użyteczności form wsparcia dla poszczególnych grup beneficjentów

Projekt przełożył się przede wszystkim na zmianę poziomu zainteresowania sprawami środowiska i jego ochrony. Największe zmiany dotyczyły wytworzenia u osób badanych przekonania, że codzienne zachowania każdego z nas może prowadzić do zmiany oraz wzmocnienia przekonania, że zmiany te są niezbędne bowiem kryzys ekologiczny może mieć skutki dla każdego z nas. Mniejsze zmiany obserwowano w tych grupach, w których przekonania te były już mocno ugruntowane przed podjęciem działań w ramach projektu.

Oznacza to – wobec ogólnie przeciętnego poziomu wiedzy i zainteresowania środowiskiem – zasadność podjętych działań.

Tabela 15. Zainteresowanie sprawami środowiska naturalnego na początku projektu

Zdanie	uczniowie			uczniowie Zielonych Szkół			przedsiębiorcy		
	2018	2020	różnica	I pomiar	II pomiar	różnica	2018	2020	różnica
Mam silną potrzebę działania w obronie przyrody	3,57	4,26	0,69	4,03	4,24	0,21	2,78	3,12	0,34
Istnieje pilna potrzeba zmiany podejścia ludzi do środowiska naturalnego na bardziej pozytywny	4,16	4,36	0,2	4,01	4,24	0,23	3,24	3,78	0,54
Informacje na temat zagrożeń ekologicznych budzą we mnie emocje	3,78	4,16	0,38	4,30	4,49	0,19	2,88	3,12	0,24
Każdy człowiek swoim zachowaniem może wpływać na środowisko naturalne	4,91	5,24	0,33	5,0	5,09	0,09	3,47	3,89	0,42
Kryzys ekologiczny i związane z nim zagrożenia wpływają bezpośrednio na moje życie	4,59	5,16	0,57	4,46	4,60	0,14	3,17	3,67	0,5
Zmiana złych nawyków poprawi stan środowiska	4,45	5,36	0,91	4,20	4,43	0,23	4,25	4,78	0,53
Martwię się, gdy słyszę o zagrożeniach ekologicznych	3,98	4,27	0,29	4,21	4,46	0,25	3,38	3,45	0,07

Na tę zasadność wskazuje także deklaracja wyrażana przez 42,1% badanych, że pod wpływem uzyskanej wiedzy będą starać się unikać zachowań o negatywnym wpływie na środowisko. Deklaracje te częściowo przekładają się na działania – 78,2% osób, które zadeklarowały, że zmienią swoje zachowania podjęło jakieś działania na rzecz ochrony środowiska. Były to głównie działania akcyjne, np. włączenie się w akcje na rzecz selektywnej zbiórki odpadów lub sprzątnięcia śmieci, ale także podpisywanie petycji wspierającymi działania organizacji ekologicznych.

Deklaracje te znajdują potwierdzenie w rzeczywistych zmianach zachowań. Uczniowie obserwują u siebie większą gotowość do zachowań wskazujących na dbałość o środowisko, zwłaszcza jeśli chodzi o unikanie torebek jednorazowych, segregowanie odpadów,

ograniczenie zużycia wody i energii. Nie udało się natomiast zwiększyć świadomości konsumenckiej uczniów ani zachęcić ich do wyłączania nieużywanego sprzętu AGD. Zwraca uwagę, że chociaż zachowania uczniów są podobne, to na ogół wskazują oni na wyższą świadomość ekologiczną swoich domowników – rodziców. Oznacza to, że dla zwiększenia skuteczności działań edukacyjnych warto kierować część z nich bezpośrednio do dorosłych mieszkańców.

Tabela 16. Zachowaniaienne na rzecz ochrony środowiska

Zdanie	uczniowie			uczniowie Zielonych Szkół			domownicy uczniów		
	2018	2020	różnica	I pomiar	II pomiar	różnica	2018	2020	różnica
Dbanie o dokręcanie kranów	86,5	88	1,5	89,6	90,7	1,1	92	94	2
Wyłączanie sprzętu AGD, RTV, gdy nie są używane	71,5	71,3	-0,2	73,9	74,2	0,3	75,6	77,3	1,7
Segregowanie odpadów	78,5	81,4	2,9	76,5	77,4	0,9	89,7	94,6	4,9
Używanie toreb wielokrotnego użytku na zakupy	73,2	75,6	2,4	80,3	77,5	-2,8	82,8	87,5	4,7
Unikanie plastikowych torebek jednorazowych	42,6	50,5	7,9	55,4	57	1,6	48,5	52,6	4,1
Ograniczenie zużycia wody i energii	67	69,2	2,2	71	75,9	4,9	77,7	75	-2,7
Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (jak np. plastikowe lub styropianowe opakowania, nadmiar produktów chemicznych)	46,9	44,9	-2	48,1	52,8	4,7	49,1	50,2	1,1

W przypadku przedsiębiorców obserwujemy zjawisko odwrotne niż u uczniów – wyżej oceniają własne zachowania proekologiczne niż osób funkcjonujących w ich otoczeniu. Ważne, że we wszystkich badanych obszarach działania przedsiębiorców są bardziej przyjazne dla środowiska. Jednocześnie w swoim otoczeniu obserwują oni zachowania odwrotne. Dotyczy to zwłaszcza segregowania odpadów – zwiększyła się liczba przedsiębiorców, którzy deklarują segregowanie odpadów, a jednocześnie pogorszyła się jakość takich działań w ich otoczeniu. Zwraca uwagę także, że – podobnie jak u uczniów – relatywnie niska jest świadomość konsumencka badanych przedsiębiorców. Mniej niż połowa z nich unika kupowania produktów szkodliwych dla środowiska tylko nieliczni w obserwowanym okresie zdecydowali się na ograniczenia stosowania środków chemicznych.

Tabela 17. Zachowania dzienne na rzecz ochrony środowiska

Zdanie	przedsiębiorcy			otoczenie/sąsiedzi		
	2018	2020	różnica	2018	2020	różnica
Dbanie o dokręcanie kranów	82,5	83,6	1,1	69,3	73,4	4,1
Wyłączanie sprzętu AGD, RTV, gdy nie są używane	64,3	69,7	5,4	53,6	61,7	8,1
Używanie urządzeń energooszczędnych	71,2	74,2	3	67,8	65,1	-2,7
Segregowanie odpadów	71,2	75,3	4,1	68,7	53,6	-15,1
Używanie toreb wielokrotnego użytku na zakupy	58,5	60,2	1,7	54,8	59	4,2
Unikanie plastikowych torebek jednorazowych	44,6	49,6	5	34,6	41,9	7,3
Ograniczenie zużycia wody i energii	52,4	60,8	8,4	46,7	59,4	12,7
Ograniczenie stosowania środków chemicznych	27,8	28,1	0,3	24,7	25,1	0,4
Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (jak np. plastikowe lub styropianowe opakowania, nadmiar produktów chemicznych)	44,3	47,6	3,3	37,8	43,1	5,3

8. Podsumowanie

Przeprowadzone badanie miało służyć ocenie, w jakim stopniu działania realizowane w projekcie były skuteczne, użyteczne i trafne. Badanie realizowano w oparciu o badania empiryczne dwóch grup beneficjentów projektu – uczniów mieszkających na terenach wyznaczonych jako chronione oraz przedsiębiorców funkcjonujących na tych terenach. Badanie nie miało w założeniu sprawdzać, jak zmienił się poziom świadomości mieszkańców w ogóle. Pośrednio – z badania uczestników Zielonych Szkół – można jednak wnioskować o szerszej skali zmian.

Projekt był trafny zarówno, jeśli chodzi o wybrane typy działań, jak i grupy beneficjentów, do których kierowano działania. I uczniowie i przedsiębiorcy z obszarów chronionych wykazywali w momencie rozpoczynania projektu umiarkowaną wiedzę na tematy środowiskowe i umiarkowane zainteresowanie tymi kwestiami. Znajdujemy odzwierciedlenie tych postaw zarówno w deklaracjach badanych, jak i w motywacjach, którymi kierowali się sięgając po zaproponowane w projekcie działania/usługi. Na ogół decydowano się na poszerzanie wiedzy o środowisku z powodów pragmatycznych – podwyższenia oceny (u uczniów) lub zdobycie wiedzy, jak wykorzystać potencjał obszarów chronionych dla własnej firmy/zysku. Nie należy oceniać tych motywacji negatywnie.

Istotne – z perspektywy założeń projektu – że udało się wywołać zainteresowanie sprawami środowiska i jego ochrony, zwiększyć świadomość (poza świadomością konsumencką) oraz zachęcić do podejmowania działań przyjaznych dla środowiska na co dzień. Zmiany świadomości i wywołanie w beneficjentach projektu poczucia, że sprawy środowiska są ważne a jednocześnie nawet pojedynczymi codziennymi działaniami możemy na nie oddziaływać dało dobre rezultaty, mimo braku istotnych zmian w świadomości konsumenckiej. Taki rezultat jest zgodny z ustaleniami badań ogólnopolskich przywoływanych w części 3. Fakt, że pod wpływem projektu zmieniły się zarówno postawy, jak i zachowania wobec środowiska wskazuje na użyteczność i skuteczność projektu.

Załączniki. Kwestionariusze ankiet

Załącznik 1. Kwestionariusz dla uczniów – pomiar I
Drogi uczniu,

Pracownia Badań Soma prowadzi badanie wśród uczniów naszego województwa zamieszkujących obszary chronione dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, w ramach projektu pn. „Edukacja społeczności zamieszkujących obszary chronione województwa kujawsko-pomorskiego: Lubię tu być... na zielonym!”. Chcielibyśmy, żebyś poświęcił(a) 10 minut na wypełnienie ankiety, w której zapytamy Cię o to, co myślisz o potrzebie ochrony przyrody, jakie są Twoje doświadczenia dbania o przyrodę, czy sposoby zainteresowania Cię tą tematyką zaproponowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu są dla Ciebie interesujące.

Badanie jest anonimowe. Nie ma tu dobrych i złych odpowiedzi! Zależy nam na szczerych odpowiedziach.

Dziękujemy za udział w badaniu!

I. Informacje o osobie badanej:

M1. Typ szkoły i klasa, w jakiej się uczysz:

1. Szkoła podstawowa, klasa:
2. Gimnazjum, klasa:

M2. Lokalizacja szkoły:

☐ wieś	☐ małe miasto (do 20.000 mieszkańców)	☐ miasto średniej wielkości (20.000-100.000 mieszkańców)	☐ duże miasto
-------------------------------	--	---	--------------------------------------

M3. Nazwa gminy, w której jest szkoła

M4. Położenie szkoły:

☐ na obszarach chronionych	☐ w sąsiedztwie obszarów chronionych	☐ w oddaleniu od obszarów chronionych	☐ nie wiem
---	---	--	-----------------------------------

M5. Miejsce zamieszkania:

☐ wieś	☐ małe miasto (do 20.000 mieszkańców)	☐ miasto średniej wielkości (20.000-100.000 mieszkańców)	☐ duże miasto
-------------------------------	--	---	--------------------------------------

II. Zainteresowanie i opinie o sprawach ochrony środowiska

1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, interesują Cię sprawy środowiska naturalnego?

☐ zdecydowanie tak	☐ tak	☐ raczej tak	☐ raczej nie	☐ nie	☐ zdecydowanie nie
---	------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------	---

2. Odnies się do poniższych stwierdzeń – w każdym wierszu zaznacz w jakim stopniu zgadzasz się z danym zdaniem

Zdanie	Czy się z nim zgadzasz, odpowiedzi są uporządkowane od 6 – zdecydowanie tak, do 1 – zdecydowanie się nie zgadzam					
Mam silną potrzebę działania w obronie przyrody	6	5	4	3	2	1

Zdanie	Czy się z nim zgadzasz, odpowiedzi są uporządkowane od 6 – zdecydowanie tak, do 1 – zdecydowanie się nie zgadzam					
Nie ma pilnej potrzeby zmiany podejścia ludzi do środowiska naturalnego na bardziej pozytywny	6	5	4	3	2	1
Informacje na temat zagrożeń ekologicznych nie budzą we mnie żadnych uczuć	6	5	4	3	2	1
Każdy człowiek swoim zachowaniem może wpływać na środowisko naturalne	6	5	4	3	2	1
Kryzys ekologiczny i związane z nim zagrożenia nie wpływają bezpośrednio na moje życie – nie muszę więc nic robić	6	5	4	3	2	1
Nawet zmiana złych nawyków nie poprawi stanu środowiska	6	5	4	3	2	1
Martwię się, gdy słyszę o zagrożeniach ekologicznych	6	5	4	3	2	1

3. Skąd dowiadujesz się o sprawach ochrony środowiska (wybierz trzy najważniejsze źródła wiedzy)?

☐ w szkole na lekcjach przyrody	☐ od nauczycieli poza lekcjami	☐ od znawców przyrody poza szkołą	☐ od rodziców
☐ od rówieśników	☐ sam(a) szukam informacji	☐ z innych źródeł, jakich?	

4. Jak często docierają do Ciebie informacje na temat przyrody/ochrony środowiska?

☐ kilka razy w tygodniu	☐ kilka razy w miesiącu	☐ kilka razy w roku	☐ raz w roku lub rzadziej
--	--	--	--

5. Czy w tym lub ubiegłym roku:

Czy w tym lub ubiegłym roku:	Tak/Nie	
Brałeś/eś udział w konkursie, którego tematem była przyroda/ochrona środowiska	Tak	Nie
Brałeś/eś udział w akcji na rzecz ochrony środowiska (np. Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata, sadzenie drzew lub inne)	Tak	Nie
Angażowałaś/eś się w działania organizacji ekologicznej jako wolontariusz	Tak	Nie

III. Działania na rzecz ochrony środowiska

6. Czy w ciągu ostatniego roku podjąłeś/podjęłaś jakieś działania na rzecz środowiska naturalnego?

☐ zdecydowanie tak	☐ tak	☐ raczej tak	☐ raczej nie	☐ nie	☐ zdecydowanie nie
---	------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------	---

7. Poniżej wymieniamy działania, które można podjąć, żeby na co dzień dbać o stan środowiska – które z nich sam stosujesz, a które obserwujesz w swoim domu i najbliższym otoczeniu?

Działanie oddziałujące na środowisko	Czy Ty je podejmujesz?	Czy podejmują je inni domownicy?	Czy podejmują je inni z sąsiedztwa?
Dbanie o dokręcanie kranów	tak nie	tak nie	tak nie
Wyłączanie sprzętu AGD, RTV, gdy nie są używane	tak nie	tak nie	tak nie
Segregowanie odpadów	tak nie	tak nie	tak nie
Używanie toreb wielokrotnego użytku na zakupy	tak nie	tak nie	tak nie
Unikanie plastikowych torebek jednorazowych	tak nie	tak nie	tak nie
Ograniczenie zużycia wody i energii	tak nie	tak nie	tak nie
Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (jak np. plastikowe lub styropianowe opakowania, nadmiar produktów chemicznych)	tak nie	tak nie	tak nie

IV. Wiedza o działaniach na rzecz ochrony środowiska

8. Jak oceniasz swoją wiedzę o środowisku naturalnym?

☐ bardzo dobrze	☐ dobrze	☐ raczej dobrze	☐ raczej źle	☐ źle	☐ bardzo źle
--	---------------------------------	--	-------------------------------------	------------------------------	-------------------------------------

9. Jak oceniasz swoją wiedzę o działaniach na rzecz ochrony środowiska?

☐ bardzo dobrze	☐ dobrze	☐ raczej dobrze	☐ raczej źle	☐ źle	☐ bardzo źle
--	---------------------------------	--	-------------------------------------	------------------------------	-------------------------------------

10. Skąd chciał(a)byś się dowiadywać się o sprawach ochrony środowiska (wybierz trzy najważniejsze źródła wiedzy)?

☐ w szkole na lekcjach przyrody	☐ od nauczycieli poza lekcjami	☐ od znawców przyrody poza szkołą	☐ od rodziców
☐ od rówieśników	☐ sam(a) szukam informacji	☐ z innych źródeł, jakich?	

11. Formy zdobywania wiedzy o sprawach ochrony środowiska mogą być różne. W których z wymienionych poniżej chciał(a)byś wziąć udział? (zaznacz wszystkie prawdziwe odpowiedzi)

☐ jednodniowa wycieczka	☐ warsztaty ekologiczne	☐ zielona szkoła	☐ gra terenowa w parku	☐ konkurs dla uczniów
☐ samodzielne zdobywanie wiedzy	☐ inna forma, jaka?			

12. Gdyby zaproponowano by Ci udział w zajęciach na temat ochrony środowiska, kiedy powinny się odbywać? (zaznacz wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

Forma zajęć	Dzień roboczy (poniedziałek-piątek)	Dzień wolny od nauki - weekend	Przerwa semestralna - ferie zimowe/wiosenne	Wakacje letnie
jednodniowa wycieczka				
warsztaty ekologiczne				
zielona szkoła				
gra terenowa w parku				
konkurs dla uczniów na ekolidera				

13. Gdyby zaproponowano by Ci udział w zajęciach na temat ochrony środowiska, czego byś po nich oczekiwał(a)? (zaznacz wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ poszerzenia wiedzy teoretycznej o przyrodzie i jej ochronie	☐ nauka praktycznych, codziennych zachowań pozytywnie wpływających na przyrodę	☐ możliwości włączenia się w działania ekologiczne
☐ poprawy ocen szkolnych	☐ atrakcyjnego spędzenia czasu	☐ inne oczekiwania, jakie?

Załącznik 2. Kwestionariusz dla uczniów – pomiar II

Drogi uczniu,

Jesteś uczestnikiem projektu pn. „Edukacja społeczności zamieszkujących obszary chronione województwa kujawsko-pomorskiego: Lubię tu być... na zielonym!”. Chcielibyśmy, żebyś poświęcił 10 minut na wypełnienie ankiety, w której zapytamy Cię o to, co myślisz o potrzebie ochrony przyrody, jakie są Twoje doświadczenia dbania o przyrodę, czy mogą się one zmienić pod wpływem wydarzenia, w którym wzięłeś udział.

Badanie jest anonimowe. Nie ma tu dobrych i złych odpowiedzi! Zależy nam na szczerych odpowiedziach.

Dziękujemy za udział w badaniu!

I. Informacje o osobie badanej:

M1. W jakim wydarzeniu bierzesz udział? (1 odpowiedź)

☐ jednodniowa wycieczka	☐ warsztaty ekologiczne	☐ zielona szkoła	☐ gra terenowa w parku	☐ konkurs na ekolidera
☐ inna forma, jaka?				

M2. Czy brałeś/eś udział w innych wydarzeniach w ramach tego projektu? (zaznacz wszystkie prawdziwe odpowiedzi)

☐ jednodniowa wycieczka	☐ warsztaty ekologiczne	☐ zielona szkoła	☐ gra terenowa w parku	☐ konkurs na ekolidera
☐ inna forma, jaka?				

M3. Typ szkoły i klasa, w jakiej się uczysz:

1. Szkoła podstawowa, klasa:
2. Gimnazjum, klasa:

M4. Lokalizacja szkoły:

☐ wieś	☐ małe miasto (do 20.000 mieszkańców)	☐ miasto średniej wielkości (20.000-100.000 mieszkańców)	☐ duże miasto
-------------------------------	--	---	--------------------------------------

M5. Nazwa gminy, w której jest szkoła

M6. Miejsce zamieszkania:

☐ wieś	☐ małe miasto (do 20.000 mieszkańców)	☐ miasto średniej wielkości (20.000-100.000 mieszkańców)	☐ duże miasto
-------------------------------	--	---	--------------------------------------

II. Zainteresowanie i opinie o sprawach ochrony środowiska

1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, interesują Cię sprawy środowiska naturalnego?

☐ zdecydowanie tak	☐ tak	☐ raczej tak	☐ raczej nie	☐ nie	☐ zdecydowanie nie
---	------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------	---

2. Odnieś się do poniższych stwierdzeń – w każdym wierszu zaznacz w jakim stopniu zgadzasz się z danym zdaniem

Zdanie	Czy się z nim zgadzasz, odpowiedzi są uporządkowane od 6 – zdecydowanie tak, do 1 – zdecydowanie się nie zgadzam					
Mam silną potrzebę działania w obronie przyrody	6	5	4	3	2	1
Nie ma pilnej potrzeby zmiany podejścia ludzi do środowiska naturalnego na bardziej pozytywny	6	5	4	3	2	1
Informacje na temat zagrożeń ekologicznych nie budzą we mnie żadnych uczuć	6	5	4	3	2	1
Każdy człowiek swoim zachowaniem może wpływać na środowisko naturalne	6	5	4	3	2	1
Kryzys ekologiczny i związane z nim zagrożenia nie wpływają bezpośrednio na moje życie – nie muszę więc nic robić	6	5	4	3	2	1
Nawet zmiana złych nawyków nie poprawi stanu środowiska	6	5	4	3	2	1
Martwię się, gdy słyszę o zagrożeniach ekologicznych	6	5	4	3	2	1

3. Skąd na ogół dowiadujesz się o sprawach ochrony środowiska (wybierz trzy najważniejsze źródła wiedzy)?

☐ w szkole na lekcjach przyrody	☐ od nauczycieli poza lekcjami	☐ od znawców przyrody poza szkołą	☐ od rodziców
☐ od rówieśników	☐ sam(a) szukam informacji	☐ z innych źródeł, jakich?	

4. Jak często na ogół docierają do Ciebie informacje na temat przyrody/ochrony środowiska?

☐ kilka razy w tygodniu	☐ kilka razy w miesiącu	☐ kilka razy w roku	☐ raz w roku lub rzadziej
--	--	--	--

5. Czy w tym lub ubiegłym roku:

Czy w tym lub ubiegłym roku:	Tak/Nie	
Brałeś/eś udział w konkursie, którego tematem była przyroda/ochrona środowiska	Tak	Nie
Brałeś/eś udział w akcji na rzecz ochrony środowiska (np. Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata, sadzenie drzew lub inne)	Tak	Nie
Angażowałaś/eś się w działania organizacji ekologicznej jako wolontariusz	Tak	Nie

6. Co sądzisz o skutkach wyznaczania obszarów chronionych dla stanu środowiska:

☐ ma pozytywne skutki	☐ niewiele zmienia dla przyrody	☐ powoduje negatywne skutki	☐ nie mam zdania
--	--	--	---

7. Co sądzisz o skutkach wyznaczania obszarów chronionych dla rozwoju gminy:

☐ ma pozytywne skutki, sprzyja rozwojowi	☐ niewiele zmienia dla gminy	☐ powoduje zahamowanie rozwoju gminy	☐ nie mam zdania
---	---	---	---

III. Działania na rzecz ochrony środowiska

8. Czy w ciągu ostatniego roku podjąłeś/podjęłaś osobiście jakieś działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego?

☐ nie	☐ tak, jakie?
------------------------------	--

9. Poniżej wymieniamy działania, które można podjąć, żeby na co dzień dbać o stan środowiska – które z nich sam stosujesz, a które obserwujesz w swoim domu i najbliższym otoczeniu?

Działanie oddziałujące na środowisko	Czy Ty je podejmujesz?		Czy podejmują je inni domownicy?		Czy podejmują je inni z sąsiedztwa?	
	tak	nie	tak	nie	tak	nie
Dbanie o dokręcanie kranów	tak	nie	tak	nie	tak	nie
Wyłączanie sprzętu AGD, RTV, gdy nie są używane	tak	nie	tak	nie	tak	nie
Segregowanie odpadów	tak	nie	tak	nie	tak	nie
Używanie toreb wielokrotnego użytku na zakupy	tak	nie	tak	nie	tak	nie
Unikanie plastikowych torebek jednorazowych	tak	nie	tak	nie	tak	nie
Ograniczenie zużycia wody i energii	tak	nie	tak	nie	tak	nie
Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (jak np. plastikowe lub styropianowe opakowania, nadmiar produktów chemicznych)	tak	nie	tak	nie	tak	nie

IV. Wiedza o działaniach na rzecz ochrony środowiska

10. Jak oceniasz swoją wiedzę o środowisku naturalnym?

☐ bardzo dobrze	☐ dobrze	☐ raczej dobrze	☐ raczej źle	☐ źle	☐ bardzo źle
--	---------------------------------	--	-------------------------------------	------------------------------	-------------------------------------

11. Jak oceniasz swoją wiedzę o działaniach na rzecz ochrony środowiska?

☐ bardzo dobrze	☐ dobrze	☐ raczej dobrze	☐ raczej źle	☐ źle	☐ bardzo źle
--	---------------------------------	--	-------------------------------------	------------------------------	-------------------------------------

12. Skąd chciał(a)byś się dowiadywać się o sprawach ochrony środowiska (wybierz trzy najważniejsze źródła wiedzy)?

☐ w szkole na lekcjach przyrody	☐ od nauczycieli poza lekcjami	☐ od znawców przyrody poza szkołą	☐ od rodziców
☐ od rówieśników	☐ sam(a) szukam informacji	☐ z innych źródeł, jakich?	

V. Ocena działania

13. Czego oczekiwałaś/eś po zajęciach, w których wzięłaś/wziąłeś udział (zaznacz wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ poszerzenia wiedzy teoretycznej o przyrodzie i jej ochronie	☐ nauka praktycznych, codziennych zachowań pozytywnie wpływających na przyrodę	☐ możliwości włączenia się w działania ekologiczne
☐ poprawy ocen szkolnych	☐ atrakcyjnego spędzenia czasu	☐ inne oczekiwania, jakie?

14. Które z tych oczekiwań się spełniły (zaznacz wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ poszerzenie wiedzy teoretycznej o przyrodzie i jej ochronie	☐ nauka praktycznych, codziennych zachowań pozytywnie wpływających na przyrodę	☐ możliwość włączenia się w działania ekologiczne
☐ poprawa ocen szkolnych	☐ atrakcyjnego spędzenia czasu	☐ inne, jakie?

15. Jak oceniasz zajęcia, w których wzięłaś/wziąłeś udział?

Element oceniany	Ocena zajęć od 6 – bardzo wysoka, do 1 – bardzo niska						
	6	5	4	3	2	1	
Atrakcyjność formy zajęć							
Atrakcyjność sposobu przekazywania treści							
Ilość przekazanej wiedzy							
Sposób organizacji (czas trwania, dojazd)							

16. Czy pod wpływem zajęć będziesz starać się pozytywnie wpływać na stan środowiska?

☐ zdecydowanie tak	☐ tak	☐ raczej tak	☐ raczej nie	☐ nie	☐ zdecydowanie nie
---	------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------	---

Załącznik 3. Kwestionariusz dla przedsiębiorców – pomiar I
Szanowni Państwo,

Pracownia Badań Soma prowadzi badanie wśród przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na terenach chronionych województwa kujawsko-pomorskiego dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, w ramach projektu pn. „Edukacja społeczności zamieszkujących obszary chronione województwa kujawsko-pomorskiego: Lubię tu być... na zielonym!”. Prosimy o poświęcenie 10 minut na wypełnienie ankiety, w której zapytamy o to, co myśli Pani/Pan o potrzebie ochrony przyrody, jakie są Pani/Pana doświadczenia dbania o przyrodę i jakie są Pani/Pana potrzeby w tym zakresie.

Badanie jest anonimowe. Nie ma tu dobrych i złych odpowiedzi! Zależy nam na szczerych odpowiedziach.

Dziękujemy za udział w badaniu!

I. Informacje o osobie badanej:

M1. Zakres działalności firmy

☐ agroturystyka	☐ rolnictwo ekologiczne	☐ rękodzieło	☐ usługi transportowe	☐ inna działalność usługowa, produkcyjna
--	--	-------------------------------------	--	---

M2. Lokalizacja firmy:

☐ wieś	☐ małe miasto (do 20.000 mieszkańców)	☐ miasto średniej wielkości (20.000-100.000 mieszkańców)	☐ duże miasto
-------------------------------	--	---	--------------------------------------

M3. Nazwa gminy, w której jest firma

II. Zainteresowanie i opinie o sprawach ochrony środowiska

1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, interesują Panią/Pana sprawy środowiska naturalnego?

☐ zdecydowanie tak	☐ tak	☐ raczej tak	☐ raczej nie	☐ nie	☐ zdecydowanie nie
---	------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------	---

2. Proszę odnieść się do poniższych stwierdzeń – w każdym wierszu proszę zaznaczyć, w jakim stopniu zgadza się Pani/Pan z danym zdaniem

Zdanie	Czy się z nim Pani/Pan zgadza, odpowiedzi są uporządkowane od 6 – zdecydowanie tak, do 1 – zdecydowanie się nie zgadzam					
Mam silną potrzebę działania w obronie przyrody	6	5	4	3	2	1
Nie ma pilnej potrzeby zmiany podejścia ludzi do środowiska naturalnego na bardziej pozytywny	6	5	4	3	2	1
Informacje na temat zagrożeń ekologicznych nie budzą we mnie żadnych uczuć	6	5	4	3	2	1
Każdy człowiek swoim zachowaniem może wpływać na środowisko naturalne	6	5	4	3	2	1

Zdanie	Czy się z nim Pani/Pan zgadza, odpowiedzi są uporządkowane od 6 – zdecydowanie tak, do 1 – zdecydowanie się nie zgadzam					
Kryzys ekologiczny i związane z nim zagrożenia nie wpływają bezpośrednio na moje życie – nie muszę więc nic robić	6	5	4	3	2	1
Nawet zmiana złych nawyków nie poprawi stanu środowiska	6	5	4	3	2	1
Martwię się, gdy słyszę o zagrożeniach ekologicznych	6	5	4	3	2	1

3. Skąd dowiaduje się Pani/Pan o sprawach ochrony środowiska (proszę wybrać trzy najważniejsze źródła wiedzy)?

☐ od lokalnego samorządu (w gminie, powiecie)	☐ od specjalistów/doradców np. na szkoleniach	☐ od znawców przyrody/działaczy na rzecz przyrody	☐ od znajomych, osób z bliskiego otoczenia
☐ z mediów (TV, prasa, radio)	☐ szukam informacji w fachowej literaturze	☐ z innych źródeł, jakich?	

4. Jak często docierają do Pani/Pana informacje na temat przyrody/ochrony środowiska?

☐ kilka razy w tygodniu	☐ kilka razy w miesiącu	☐ kilka razy w roku	☐ raz w roku lub rzadziej
--	--	--	--

5. Czy w tym lub ubiegłym roku:

Czy w tym lub ubiegłym roku:	Tak/Nie	
Brał(a) Pan(i) udział w konkursie, którego tematem była przyroda/ochrona środowiska	Tak	Nie
Brał(a) Pan(i) udział w akcji na rzecz ochrony środowiska (np. Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata, sadzenie drzew lub inne)	Tak	Nie
Angażował(a) Pan(i) się w działania organizacji ekologicznej jako wolontariusz	Tak	Nie

6. Co sądzi Pani/Pan o skutkach wyznaczania obszarów chronionych dla stanu środowiska:

☐ ma pozytywne skutki	☐ niewiele zmienia dla przyrody	☐ powoduje negatywne skutki	☐ nie mam zdania
--	--	--	---

7. Co sądzi Pani/Pan o skutkach wyznaczania obszarów chronionych dla rozwoju gminy:

☐ ma pozytywne skutki, sprzyja rozwojowi	☐ niewiele zmienia dla gminy	☐ powoduje zahamowanie rozwoju gminy	☐ nie mam zdania
---	---	---	---

8. Co sądzi Pani/Pan o skutkach wyznaczenia obszarów chronionych dla rozwoju własnej firmy:

☐ ma pozytywne skutki, sprzyja rozwojowi	☐ niewiele zmienia dla firmy	☐ powoduje zahamowanie rozwoju	☐ nie mam zdania
---	---	---	---

9. Czy ze względu na istnienie obszarów chronionych w ostatnich latach zmieniał(a) Pan(i) zakres działalności tak, żeby wykorzystać ich istnienie na korzyść firmy?

☐ nie	☐ tak, jakie?
------------------------------	--

10. Czy ze względu na istnienie obszarów chronionych w ostatnich latach zaszły jakieś niekorzystne zmiany w Pani/Pana działalności?

☐ nie	☐ tak, jakie?
------------------------------	--

III. Działania na rzecz ochrony środowiska

11. Czy w ciągu ostatniego roku podjęła/podjął Pani/Pan osobiście jakieś działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego?

☐ nie	☐ tak, jakie?
------------------------------	--

12. Poniżej wymieniamy działania, które można podjąć, żeby na co dzień dbać o stan środowiska – które z nich sam(a) Pan(i) stosujesz, a które obserwuje Pan(i) w swoim najbliższym otoczeniu?

Działanie oddziałujące na środowisko	Czy Pan(i) je podejmuje?	Czy podejmują je inni z sąsiedztwa?
Dbanie o dokręcanie kranów	tak nie	tak nie
Wyłączanie sprzętu AGD, RTV, gdy nie są używane	tak nie	tak nie
Używanie urządzeń energooszczędnych	tak nie	tak nie
Segregowanie odpadów	tak nie	tak nie
Używanie toreb wielokrotnego użytku na zakupy	tak nie	tak nie
Unikanie plastikowych torebek jednorazowych	tak nie	tak nie
Ograniczenie zużycia wody i energii	tak nie	tak nie
Ograniczenie stosowania środków chemicznych	tak nie	tak nie
Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (jak np. plastikowe lub styropianowe opakowania, nadmiar produktów chemicznych)	tak nie	tak nie

IV. Wiedza o działaniach na rzecz ochrony środowiska

13. Jak ocenia Pan(i) swoją wiedzę o środowisku naturalnym?

☐ bardzo dobrze	☐ dobrze	☐ raczej dobrze	☐ raczej źle	☐ źle	☐ bardzo źle
--	---------------------------------	--	-------------------------------------	------------------------------	-------------------------------------

14. Jak ocenia Pan(i) swoją wiedzę o działaniach na rzecz ochrony środowiska?

☐ bardzo dobrze	☐ dobrze	☐ raczej dobrze	☐ raczej źle	☐ źle	☐ bardzo źle
--	---------------------------------	--	-------------------------------------	------------------------------	-------------------------------------

15. Czy chciałby zwiększać wiedzę na temat środowiska i jego ochrony na odpowiednich szkoleniach?

☐ zdecydowanie tak	☐ tak	☐ raczej tak	☐ raczej nie	☐ nie	☐ zdecydowanie nie
---	------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------	---

16. Czego oczekuje Pani/Pan po takich szkoleniach (zaznacz wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ poszerzenia wiedzy teoretycznej o przyrodzie i jej ochronie	☐ nauka praktycznych, codziennych zachowań pozytywnie wpływających na przyrodę	☐ możliwości wykorzystania potencjału terenów chronionych dla rozwoju własnej firmy
☐ inne oczekiwania, jakie?		
☐ niczego nie oczekuję – nie chcę brać udziału w takich szkoleniach		

Załącznik 4. Kwestionariusz dla przedsiębiorców – pomiar II
Szanowni Państwo,

Pracownia Badań Soma prowadzi badanie wśród przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na terenach chronionych województwa kujawsko-pomorskiego dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, w ramach projektu pn. „Edukacja społeczności zamieszkujących obszary chronione województwa kujawsko-pomorskiego: Lubię tu być... na zielonym!”. Prosimy o poświęcenie 10 minut na wypełnienie ankiety, w której zapytamy o to, co myśli Pani/Pan o potrzebie ochrony przyrody, jakie są Pani/Pana doświadczenia dbania o przyrodę oraz oceni szkolenie.

Badanie jest anonimowe. Nie ma tu dobrych i złych odpowiedzi! Zależy nam na szczerych odpowiedziach.

Dziękujemy za udział w badaniu!

I. Informacje o osobie badanej:

M1. Zakres działalności firmy

☐ agroturystyka	☐ rolnictwo ekologiczne	☐ rękodzieło	☐ usługi transportowe	☐ inna działalność usługowa, produkcyjna
--	--	-------------------------------------	--	---

M2. Lokalizacja firmy:

☐ wieś	☐ małe miasto (do 20.000 mieszkańców)	☐ miasto średniej wielkości (20.000-100.000 mieszkańców)	☐ duże miasto
-------------------------------	--	---	--------------------------------------

M3. Nazwa gminy, w której jest firma

II. Zainteresowanie i opinie o sprawach ochrony środowiska

1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, interesują Panią/Pana sprawy środowiska naturalnego?

☐ zdecydowanie tak	☐ tak	☐ raczej tak	☐ raczej nie	☐ nie	☐ zdecydowanie nie
---	------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------	---

2. Proszę odnieść się do poniższych stwierdzeń – w każdym wierszu proszę zaznaczyć, w jakim stopniu zgadza się Pani/Panz danym zdaniem

Zdanie	Czy się z nim Pani/Pan zgadza, odpowiedzi są uporządkowane od 6 – zdecydowanie tak, do 1 – zdecydowanie się nie zgadzam					
Mam silną potrzebę działania w obronie przyrody	6	5	4	3	2	1
Nie ma pilnej potrzeby zmiany podejścia ludzi do środowiska naturalnego na bardziej pozytywny	6	5	4	3	2	1
Informacje na temat zagrożeń ekologicznych nie budzą we mnie żadnych uczuć	6	5	4	3	2	1
Każdy człowiek swoim zachowaniem może wpływać na środowisko naturalne	6	5	4	3	2	1

Zdanie	Czy się z nim Pani/Pan zgadza, odpowiedzi są uporządkowane od 6 – zdecydowanie tak, do 1 – zdecydowanie się nie zgadzam					
Kryzys ekologiczny i związane z nim zagrożenia nie wpływają bezpośrednio na moje życie – nie muszę więc nic robić	6	5	4	3	2	1
Nawet zmiana złych nawyków nie poprawi stanu środowiska	6	5	4	3	2	1
Martwię się, gdy słyszę o zagrożeniach ekologicznych	6	5	4	3	2	1

3. Skąd dowiaduje się Pani/Pan o sprawach ochrony środowiska (proszę wybrać trzy najważniejsze źródła wiedzy)?

☐ od lokalnego samorządu (w gminie, powiecie)	☐ od specjalistów/doradców np. na szkoleniach	☐ od znawców przyrody/działaczy na rzecz przyrody	☐ od znajomych, osób z bliskiego otoczenia
☐ z mediów (TV, prasa, radio)	☐ szukam informacji w fachowej literaturze	☐ z innych źródeł, jakich?	

4. Jak często docierają do Pani/Pana informacje na temat przyrody/ochrony środowiska?

☐ kilka razy w tygodniu	☐ kilka razy w miesiącu	☐ kilka razy w roku	☐ raz w roku lub rzadziej
--	--	--	--

5. Czy w tym lub ubiegłym roku:

Czy w tym lub ubiegłym roku:	Tak/Nie	
Brał(a) Pan(i) udział w konkursie, którego tematem była przyroda/ochrona środowiska	Tak	Nie
Brał(a) Pan(i) udział w akcji na rzecz ochrony środowiska (np. Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata, sadzenie drzew lub inne)	Tak	Nie
Angażował(a) Pan(i) się w działania organizacji ekologicznej jako wolontariusz	Tak	Nie

6. Co sądzi Pani/Pan o skutkach wyznaczania obszarów chronionych dla stanu środowiska:

☐ ma pozytywne skutki	☐ niewiele zmienia dla przyrody	☐ powoduje negatywne skutki	☐ nie mam zdania
--	--	--	---

7. Co sądzi Pani/Pan o skutkach wyznaczania obszarów chronionych dla rozwoju gminy:

☐ ma pozytywne skutki, sprzyja rozwojowi	☐ niewiele zmienia dla gminy	☐ powoduje zahamowanie rozwoju gminy	☐ nie mam zdania
---	---	---	---

8. Co sądzi Pani/Pan o skutkach wyznaczenia obszarów chronionych dla rozwoju własnej firmy:

☐ ma pozytywne skutki, sprzyja rozwojowi	☐ niewiele zmienia dla firmy	☐ powoduje zahamowanie rozwoju	☐ nie mam zdania
---	---	---	---

9. Czy ze względu na istnienie obszarów chronionych w ostatnich latach zmieniał(a) Pan(i) zakres działalności tak, żeby wykorzystać ich istnienie na korzyść firmy?

☐ nie	☐ tak, jakie?
------------------------------	--

10. Czy ze względu na istnienie obszarów chronionych w ostatnich latach zaszły jakieś niekorzystne zmiany w Pani/Pana działalności?

☐ nie	☐ tak, jakie?
------------------------------	--

III. Działania na rzecz ochrony środowiska

11. Czy w ciągu ostatniego roku podjęta/podjął Pani/Pan osobiście jakieś działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego?

☐ nie	☐ tak, jakie?
------------------------------	--

12. Poniżej wymieniamy działania, które można podjąć, żeby na co dzień dbać o stan środowiska – które z nich sam(a) Pan(i) stosujesz, a które obserwuje Pan(i) w swoim najbliższym otoczeniu?

Działanie oddziałujące na środowisko	Czy Pan(i) je podejmuje?	Czy podejmują je inni z sąsiedztwa?
Dbanie o dokręcanie kranów	tak nie	tak nie
Wyłączanie sprzętu AGD, RTV, gdy nie są używane	tak nie	tak nie
Używanie urządzeń energooszczędnych	tak nie	tak nie
Segregowanie odpadków	tak nie	tak nie
Używanie toreb wielokrotnego użytku na zakupy	tak nie	tak nie
Unikanie plastikowych torebek jednorazowych	tak nie	tak nie
Ograniczenie zużycia wody i energii	tak nie	tak nie
Ograniczenie stosowania środków chemicznych	tak nie	tak nie
Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (np. (jak np. plastikowe lub styropianowe opakowania, nadmiar produktów chemicznych)	tak nie	tak nie

IV. Wiedza o działaniach na rzecz ochrony środowiska

13. Jak ocenia Pan(i) swoją wiedzę o środowisku naturalnym?

☐ bardzo dobrze	☐ dobrze	☐ raczej dobrze	☐ raczej źle	☐ źle	☐ bardzo źle
--	---------------------------------	--	-------------------------------------	------------------------------	-------------------------------------

14. Jak ocenia Pan(i) swoją wiedzę o działaniach na rzecz ochrony środowiska?

☐ bardzo dobrze	☐ dobrze	☐ raczej dobrze	☐ raczej źle	☐ źle	☐ bardzo źle
--	---------------------------------	--	-------------------------------------	------------------------------	-------------------------------------

15. Czego oczekiwał(a) Pan(i) po szkoleniu (zaznacz wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ poszerzenia wiedzy teoretycznej o przyrodzie i jej ochronie	☐ nauka praktycznych, codziennych zachowań pozytywnie wpływających na przyrodę	☐ możliwości wykorzystania potencjału terenów chronionych dla rozwoju własnej firmy
☐ inne oczekiwania, jakie?		
☐ niczego nie oczekuję – nie chcę brać udziału w takich szkoleniach		

16. Które z tych oczekiwań się spełniły (zaznacz wszystkie prawdziwe odpowiedzi)?

☐ poszerzenia wiedzy teoretycznej o przyrodzie i jej ochronie	☐ nauka praktycznych, codziennych zachowań pozytywnie wpływających na przyrodę	☐ możliwości wykorzystania potencjału terenów chronionych dla rozwoju własnej firmy
☐ inne, jakie?		

17. Jak ocenia Pan(i) szkolenie, w których wziętaś/wzięteś udział?

Element oceniany	Ocena zajęć od 6 – bardzo wysoka, do 1 – bardzo niska					
	6	5	4	3	2	1
Atrakcyjność formy zajęć						
Atrakcyjność sposobu przekazywania treści						
Ilość przekazanej wiedzy						
Sposób organizacji (czas trwania, wyżywienie)						

19. Czy pod wpływem szkolenia będzie Pan(i) starać się pozytywnie wpływać na stan środowiska?

☐ zdecydowanie tak	☐ tak	☐ raczej tak	☐ raczej nie	☐ nie	☐ zdecydowanie nie
---	------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------	---

20. Czy pod wpływem szkolenia będzie Pan(i) starać się wykorzystać istnienie terenów ochronnych dla rozwoju własnej firmy?

☐ zdecydowanie tak	☐ tak	☐ raczej tak	☐ raczej nie	☐ nie	☐ zdecydowanie nie
---	------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	------------------------------	---

Załącznik 5. Kwestionariusz dla uczniów klas I-III (wypełniany z pomocą nauczyciela)

Drogi nauczycielu i uczniu,

Pracownia Badań Soma prowadzi badanie wśród uczniów naszego województwa zamieszkujących obszary chronione dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, w ramach projektu pn. „Edukacja społeczności zamieszkujących obszary chronione województwa kujawsko-pomorskiego: Lubię tu być... na zielonym!”. Chcielibyśmy, żebyś poświęcił(a) 10 minut na wypełnienie ankiety, w której zapytamy Cię o to, co myślisz o potrzebie ochrony przyrody, jakie są Twoje doświadczenia dbania o przyrodę, czy sposoby zainteresowania Cię tą tematyką zaproponowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu są dla Ciebie interesujące.

Dziękujemy za udział w badaniu!

Prosimy o odpowiedzi na pytania M1-M4, a następnie przeczytanie pytań uczniom – prosimy policzyć, ile osób wybrało odpowiedź (można to zrobić np. przez podniesienie ręki przez uczniów)

I. Informacje o klasie:

M1. Typ szkoły i klasa, w jakiej się uczysz:

- 1. Szkoła podstawowa, klasa:
- 2. Liczba uczniów w klasie

M2. Lokalizacja szkoły:

☐ wieś	☐ małe miasto (do 20.000 mieszkańców)	☐ miasto średniej wielkości (20.000-100.000 mieszkańców)	☐ duże miasto
-------------------------------	--	---	--------------------------------------

M3. Nazwa gminy, w której jest szkoła

M4. Położenie szkoły:

☐ na obszarach chronionych	☐ w sąsiedztwie obszarów chronionych	☐ w oddaleniu od obszarów chronionych	☐ nie wiem
---	---	--	-----------------------------------

Zainteresowanie i opinie o sprawach ochrony środowiska

1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, interesują Cię sprawy środowiska naturalnego?

	Liczba wskazań
☐ tak	
☐ trudno powiedzieć (i tak i, nie)	
☐ nie	

2. Skąd dowiadujesz się o sprawach ochrony środowiska (wybierz trzy najważniejsze źródła wiedzy)?

	Liczba uczniów		Liczba uczniów
☐ w szkole, na lekcjach		☐ od rodziców	
☐ od nauczycieli poza lekcjami		☐ od rówieśników	
☐ od znawców przyrody poza szkołą		☐ z książek, gazetek, filmów	

3. Czy w tym lub ubiegłym roku:

Czy w tym lub ubiegłym roku:	Liczba uczniów, którzy odpowiedzieli „tak”
Brałaś/eś udział w konkursie, którego tematem była przyroda/ochrona środowiska	
Brałaś/eś udział w akcji na rzecz ochrony środowiska (np. Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata, sadzenie drzew lub inne)	
Angażowałaś/eś się w działania organizacji ekologicznej jako wolontariusz	

4. Poniżej wymieniamy działania, które można podjąć, żeby na co dzień dbać o stan środowiska – które z nich sam stosujesz, a które obserwujesz w swoim domu i najbliższym otoczeniu? Wpisujemy liczbę uczniów, którzy na kolejne pytania odpowiedzieli „tak”

Działanie oddziałujące na środowisko	Czy Ty je podejmujesz?	Czy podejmują je inni domownicy?	Czy podejmują je inni z sąsiedztwa?
Dbanie o dokręcanie kranów			
Wyłączanie sprzętu AGD, RTV, gdy nie są używane			
Segregowanie odpadów			
Używanie toreb wielokrotnego użytku na zakupy			
Unikanie plastikowych torebek jednorazowych			
Ograniczenie zużycia wody i energii			
Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (jak np. plastikowe lub styropianowe opakowania, nadmiar produktów chemicznych)			

Załącznik 6. Kwestionariusz dla uczniów klas I-III (wypełniany z pomocą nauczyciela po udziale w programie)

Drogi nauczycielu i uczniu,

Jesteś uczestnikiem projektu pn. „Edukacja społeczności zamieszkujących obszary chronione województwa kujawsko-pomorskiego: *Lubię tu być... na zielonym!*”. Chcielibyśmy, żebyś poświęcił 10 minut na wypełnienie ankiety, w której zapytamy Cię o to, co myślisz o potrzebie ochrony przyrody, jakie są Twoje doświadczenia dbania o przyrodę, czy mogą się one zmienić pod wpływem wydarzenia, w którym wzięłeś udział.

Dziękujemy za udział w badaniu!

Prosimy o odpowiedzi na pytania M1-M4, a następnie przeczytanie pytań uczniom – prosimy policzyć, ile osób wybrało odpowiedź (można to zrobić np. przez podniesienie ręki przez uczniów)

II. Informacje o klasie:

M1. Typ szkoły i klasa, w jakiej się uczysz:

- 1. Szkoła podstawowa, klasa:
- 2. Liczba uczniów w klasie

M2. Lokalizacja szkoły:

☐ wieś	☐ małe miasto (do 20.000 mieszkańców)	☐ miasto średniej wielkości (20.000-100.000 mieszkańców)	☐ duże miasto
-------------------------------	--	---	--------------------------------------

M3. Nazwa gminy, w której jest szkoła

M4. Położenie szkoły:

☐ na obszarach chronionych	☐ w sąsiedztwie obszarów chronionych	☐ w oddaleniu od obszarów chronionych	☐ nie wiem
---	---	--	-----------------------------------

Zainteresowanie i opinie o sprawach ochrony środowiska

1. Czy interesują Cię sprawy środowiska naturalnego?

	Liczba wskazań
☐ tak	
☐ trudno powiedzieć (i tak i, nie)	
☐ nie	

2. Skąd dowiadujesz się o sprawach ochrony środowiska (wybierz trzy najważniejsze źródła wiedzy)?

	Liczba uczniów		Liczba uczniów
☐ w szkole, na lekcjach		☐ od rodziców	
☐ od nauczycieli poza lekcjami		☐ od rówieśników	
☐ od znawców przyrody poza szkołą		☐ z książek, gazetek, filmów	

3. Czy w tym lub ubiegłym roku:

Czy w tym lub ubiegłym roku:	Liczba uczniów, którzy odpowiedzieli „tak”
Brałaś/eś udział w konkursie, którego tematem była przyroda/ochrona środowiska	
Brałaś/eś udział w akcji na rzecz ochrony środowiska (np. Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata, sadzenie drzew lub inne)	
Angażowałaś/eś się w działania organizacji ekologicznej jako wolontariusz	

4. Poniżej wymieniamy działania, które można podjąć, żeby na co dzień dbać o stan środowiska – które z nich sam stosujesz, a które obserwujesz w swoim domu i najbliższym otoczeniu? Wpisujemy liczbę uczniów, którzy na kolejne pytania odpowiedzieli „tak”

Działanie oddziałujące na środowisko	Czy Ty je podejmujesz?	Czy podejmują je inni domownicy?	Czy podejmują je inni z sąsiedztwa?
Dbanie o dokręcanie kranów			
Wyłączanie sprzętu AGD, RTV, gdy nie są używane			
Segregowanie odpadów			
Używanie toreb wielokrotnego użytku na zakupy			
Unikanie plastikowych torebek jednorazowych			
Ograniczenie zużycia wody i energii			
Unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (jak np. plastikowe lub styropianowe opakowania, nadmiar produktów chemicznych)			

5. Czy po tych zajęciach:

	tak	I tak, i nie	nie
Postarasz się pamiętać, jak na co dzień dbać o środowisko?			
Będziesz zwracać uwagę, czy inni też dbają o środowisko?			

6. Jak oceniasz zajęcia, w których wzięłaś/wziąłeś udział?

Element oceniany	tak	I tak, i nie	nie
Czy podobała Ci się to, że zajęcia były inne niż szkolne?			
Czy podobało Ci się to, czego dowiedziałeś się o przyrodzie?			